

Od wydawcy

Oddajemy do rąk Czytelników książkę, wydaną z inicjatywy Zakładu Historii Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, która wiąże się z problematyką pracy przymusowej na terenie Trzeciej Rzeszy i obszarów wcielonych w okresie II wojny światowej¹. Jest to jednak rzecz szczególna i nietypowa w kręgu wskazanej problematyki. Chodzi bowiem o zupełnie specyficzny rodzaj źródła historycznego, które odzwierciedla myśli i uczucia robotników przymusowych, wyrażone przez nich samych w wierszach i pieśniach. Jako takie stanowią one przejaw samorodnej twórczości literackiej, która ze względu na pochodzenie społeczne twórców pozostaje w kręgu literatury ludowej. Mamy więc prawo sądzić, że prezentowany tutaj materiał okaże się równie interesujący dla historyka, jak i dla historyka literatury, a nawet dla szerszego kręgu Czytelników, nie związanych profesjonalnie z nauką.

Jest to rodzaj dokumentu minionej epoki i tak przede wszystkim trzeba nań patrzeć. Niewiele uwagi poświęco-

---

¹ Już wcześniej z inicjatywy Zakładu Historii OBN wyszły drukiem dwie prace: B. Koziello-Poklewski, *Zagraniczni robotnicy przymusowi w Prusach Wschodnich w latach II wojny światowej*, Rozprawy i Materiały OBN nr 55, PWN, Warszawa 1977 oraz *Ze znakiem „P”. Redakcje i wspomnienia robotników przymusowych i jeńców wojennych w Prusach Wschodnich*, wybór i opr. B. Koziello-Poklewski, B. Łukaszewicz, wstęp B. Koziello-Poklewski, Rozprawy i Materiały OBN nr 58, Olsztyn 1977.

no mu w dotychczasowych opracowaniach, w których kwestię samorodnej twórczości robotników przymusowych traktuje się raczej marginalnie. Charakterystyczne jest na przykład, iż w wydanych dotychczas zbiorach wspomnień i relacji niezwykle rzadko przytaczane są — i to najczęściej we fragmentach — piosenki i wiersze, śpiewane bądź recytowane w kręgu towarzyszy niedoli w czasie potajemnych spotkań. A przecież wiadomo, chociażby z ogólnikowych napomknien w tychże wspomnieniach, że miało to miejsce, że takich tekstów było bardzo wiele. Zadaniem badacza — a podjęła je Autorka — było odszukanie ludzi spod znaku „P”, którzy nie tylko pamiętaliby fakt istnienia takich tekstów, ale również potrafiliby je po latach odtworzyć.

W wyniku poszukiwań, pośrednich i bezpośrednich kontaktów z byłymi robotnikami przymusowymi i jeńcami wojennymi, po dotarciu do tekstów rozproszonych w dokumentach archiwalnych i publikacjach, udało się Autorce zgromadzić 60 oryginalnych piosenek i wierszy (łącznie 79 jednostek, ponieważ niektóre teksty występują w różnych wariantach). Nie ulega wątpliwości, że było ich znacznie więcej; ale już tylko kilkadziesiąt utworów stanowi zbiór reprezentatywny dla tego typu twórczości, zróżnicowany tematycznie i formalnie, ukazujący wyraźne związki z tradycją polskiej pieśni patriotycznej, ludowej i satyrycznej. Przy okazji Autorka zgromadziła także sporo ważnych informacji o tekstach, okolicznościach ich powstania, autorstwie, formie i sposobach przekazu. Upływ czasu zadecydował, że nie wszystkie z tych dodatkowych informacji są całkowicie pewne, ale wszystkie zostały oparte na takiej dokumentacji, jaka jest; przede wszystkim na relacjach informatorów.

Oddając tę książkę do rąk Czytelników wyrażamy również nadzieję, że niektórzy z byłych robotników przymusowych i jeńców wojennych przypomną sobie jeszcze inne teksty wierszy i piosenek i zechcą je nam przekazać.